

Topoteka Almaški kraj

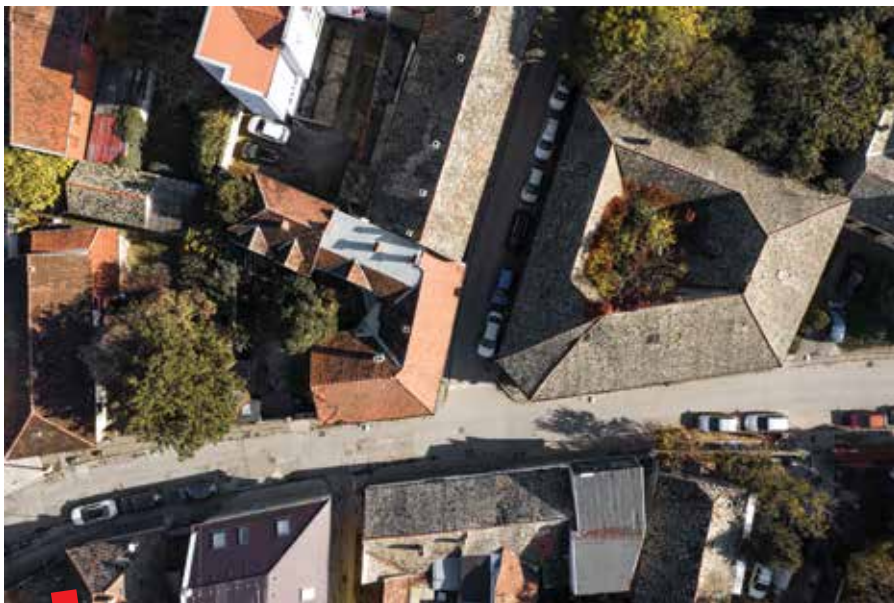
Sara Samardžić

Almaški kraj jedan od najstarijih dijelova Novoga Sada, a nalazi se u neposrednoj blizini centra grada. Naziv je dobio prema stanovnicima sela Almaš, nekoliko desetina kilometara udaljenoga od Novoga Sada. Nezadovoljni županijskim nametima, stanovnici su se u periodu 1716. – 1718. preselili na periferiju grada, koja se tada zvala Petrovaradinski šanac. Postali su graničari Podunavske vojne granice, što je značilo povlastice i oslobađanje od raznih nameta, ali su se i dalje bavili zemljoradnjom, stočarstvom i povrtlarstvom.

Almaški je kraj nastao na močvarama i barama, otuda se taj dio grada danas zove i Podbara. Ulice su građene po principu suhe grede – bile su krive, uske i prilagođene prirodnim uvjetima. Nepravilna struktura ulične mreže zadržana je do danas i jedna je od posebnosti koja izdvaja Almaški kraj od ostalih dijelova grada. Nazivi ulica poput Zemljane ćuprije, Zlatne grede, Lađarske ulice govore o strukturi ovoga dijela grada. Ulica Zlatne grede je ulica preko koje se ulazilo u grad i koja nije plavljena. Ulica Zemljane ćuprije nosi naziv po mostu koji je služio za prelazak preko bare prilikom ulaska u grad. Najuža ulica u Almaškome kraju je Lađarska ulica, u svome najužem dijelu široka je 2,5 metara. Na tome su se mjestu nekada vezivale lađe na ulasku u grad.

Pravci ulica u Almaškome kraju nisu se mijenjali, samo su se mijenjali njihovi nazivi tijekom povijesti. Prvobitni nazivi ulica su bili davani prema zanimanjima, biljkama, životinjama i nebeskim tijelima. Bile su to Ružina ulica, Jazavčeva, Jelenova, Medena, Mišja ulica, Ulica crnog petla, Liciderska, Lončarska, Guštarska, Mesečeva, Lavlja ulica.

Na arhitekturu Almaškoga kraja utjecala su dva čimbenika: društveno-ekonomski i prirodno-geografski. Budući da je stanovništvo bilo siromašno, i kuće su bile skromnijih dimenzija,

Ulice Almaškog kraja

jednostavnoga sklopa, bez stilskih ukrasa. Kao pojedinačna arhitektonska djela one nemaju posebnu vrijednost, ali kao cjelina imaju ambijentalnu. Jednostavne prizemne kuće, nabijače ili trščare građene su od zemlje, naboja; podovi su bili zemljani, a pokrivane su trskom. Do osamdesetih godina 20. stoljeća u Novome Sadu i široj okolici bilo je oko 80 trščara – danas nema nijedne.

Središnje mjesto kraja je Almaška crkva odnosno crkva Sveta Tri Jerarha. Crkva je kulturno dobro od izuzetnoga značaja – jedna je od najstarijih crkvi u gradu. Današnja zgrada je treća po redu zidana crkva na tome mjestu. Prva crkva izgrađena je od pletera, blata i pokrivena daskama, nakon dolaska Almašana u Novi Sad 1717. – 1718., ali nije dugo trajala. Druga crkva sagrađena je 1733. od čvršćega materijala. Sadašnji hram je podignut 1797. godine na poseban način: stara crkva nije srušena, već je preko nje građena nova kako bi se neprekidno održavala bogoslužja. Kada je gradnja završena, stara crkva je srušena, a materijal iznijet iz crkve.

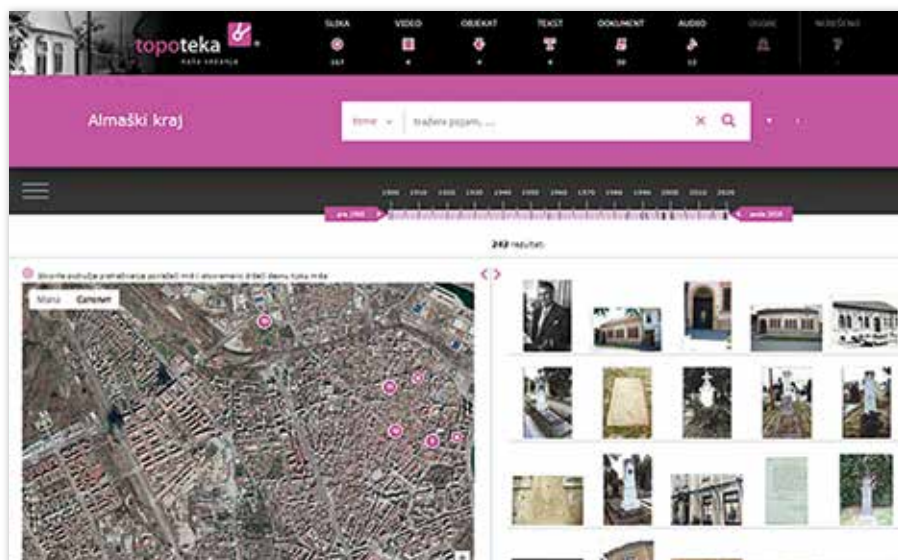
Osim Almaške crkve, važno je spomenuti još jednu građevinu – Maticu

srpsku, kulturno dobro od velikoga značaja. Institucija je osnovana 1826. godine u Pešti, preseljena je u Novi Sad 1864. i predstavlja najstariju kulturnu, književnu i znanstvenu ustanovu. Zgrada u kojoj je danas smještena Matica srpska izgrađena je 1912. kao zadužbina dobrotvorke Marije Trandafil za potrebe sirotišta, a prema projektu arhitekta Momčila Tapavice. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata bila je ratna bolnica, a stalno sjedište Matice srpske postala je 1928. godine. U zgradi se nalazi veći broj portreta osnivača Matice srpske.

Da bi se zaštitio autentični ambijent ovoga dijela grada, Udruženje građana za zaštitu kulturnoga nasljeđa Almašani je u borbi protiv urbicida svojim akcijama od 2005. godine privuklo pažnju javnosti, kao i grada Novoga Sada i institucija koje se bave čuvanjem i zaštitom pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara. Udruženje je najprije spriječilo probijanje prometnice kroz Almašku ulicu, u kojoj se nalazi i Almaška crkva. Uslijedio je niz drugih aktivnosti, među kojima je „Usmena istorija almaškog kraja“, sa svjedočenjima starih Almašana o životu u ovome kraju, potom akcija „Otvaranje

almaških dvorišta“ te „Šetnja kroz almaški kraj“, kao i projekt Stare priče za novo doba. Zbornik *Almaški kraj* (2013) sadrži radove autora iz područja arhitekture, povijesti, sociologije. Godine 2017. organizirana je izložba 300 godina Almaškog kraja, u suradnji s Istorijskim arhivom grada Novog Sada i Zavodom za zaštitu spomenika kulture grada Novog Sada. Udruženje Almašani je 2020. godine objavilo publikaciju profesora Nikole Grdinića *Vodič kroz almaški ambijent*. Sve ove aktivnosti rezultirale su proglašenjem Almaškoga kraja zaštićenom prostorno kulturno-povijesnom cjelinom na sjednici Vlade Republike Srbije u lipnju 2019. godine.

Topoteka Almaški kraj pokrenuta je krajem 2019. kao doprinos Istorijskog arhiva grada Novog Sada promicanju ovoga kraja. Na njoj rade arhivisti Marija Đuričanin, Aleksandar Vranić i Sara Samardžić, s ciljem prikazivanja povijesti Almaškoga kraja na drugačiji način i ukazivanju na potrebu njegove zaštite, uz aktivno sudjelovanje građana. Prije svega, Topoteka sadrži arhivske dokumente i karte iz različitih razdoblja razvoja grada. Također, njezin važan dio su audio i video zapisi o životu i običajima u ovome dijelu grada, raznovrsne fotografije koje su ustupile kolege iz drugih kulturnih institucija, kao i umjetničko viđenje Almaškoga kraja. ■

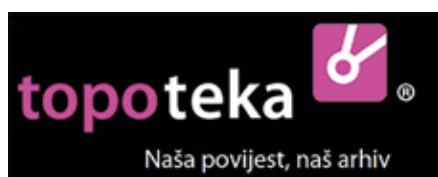

Almaška crkvat

INFO

Topoteka Almaški kraj: <https://almaskikraj.topoteka.net>

Kontakt: arhivns@gmail.com;
sara.samardi@yahoo.com

Baranjska (Mišja) ulica